

คนจนในชนบท: โอกาสและความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21

THE RURAL POOR IN THE LATE: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES 21 CENTURY

ประเสริฐ บุพผาสุก¹, ทิพาภรณ์ เยสุวรณ์, พระครูศรีปริยัตยารักษ์, พระครูสุตธรรมวิสิฐ

Prasert Bupphasuk¹, Tipapron Yeasuwan, Phrakhru Sripariyattayarak, Phrakhru Sutathamwisit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: prasert.bup@mcu.ac.th¹

Received 7 October 2024; Revised 22 April 2025; Accepted 30 April 2025.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “คนจนในชนบท: โอกาสและความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท 2) พัฒนานโยบาย และ ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ และ 3) เสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนใน ชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร การ สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และกิจกรรมส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่หาด

ผลการวิจัยพบว่า 1) คนยากจนในพื้นที่ประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ที่ดินทำกินในเขตป่า สงวน การขาดแคลนน้ำ การศึกษาที่ไม่ทั่วถึง และบริการสาธารณสุขที่จำกัด อันเนื่องมาจากระยะทางและ ทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ แนวทางแก้ไขต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการปรับปรุงกฎหมายและจัดสรร ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม 2) การพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเน้นการแก้ปัญหาในมิติ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนและลดความเหลื่อมล้ำ 3) การเสริมสร้างกลไกรองรับความท้าทายใน อนาคตใช้โมเดล CMPAC ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างแรงผลักดัน การเรียนรู้ร่วมกัน การ วางแผน การปฏิบัติจริง และการปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การอบรมขาย ของออนไลน์ การส่งเสริมการออม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงเป็นหลักสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน

คำสำคัญ : คนจน; ชนบท; โอกาสและความท้าทาย; ปลายศตวรรษที่ 21

Abstract

This research titled “The Rural Poor: Opportunities and Challenges at the End of the 21st Century” aimed to: 1) study the rights and access to resources of the rural poor, 2) develop concepts, policies, and integrated strategies for addressing poverty, and 3) strengthen mechanisms to help the rural poor cope with future challenges. The study employed qualitative research methods, including document analysis, in-depth interviews, focus group discussions, and vocational promotion activities conducted in the rural community of Ban Mae Hat.

The findings revealed that: 1) the rural poor face several issues in accessing resources, such as the inability to acquire land ownership in protected forest areas, water scarcity due to mountainous terrain, limited access to education owing to distance and teacher shortages, and inadequate public health services. These issues call for state intervention through legal reforms and equitable resource allocation. 2) The development of integrated concepts, policies, and strategies focuses on addressing poverty through multiple dimensions—economic, social, educational, health, infrastructure, and environmental—emphasizing cooperation among government agencies, private organizations, and communities to ensure effective and sustainable problem-solving. 3) Mechanism building to prepare for future challenges is guided by the CMPAC model, which includes five stages: creating driving forces, shared learning, participatory planning, practical application, and transformative adaptation for sustainable development. Key activities included training in online sales, promoting savings, and developing community infrastructure. The research found that strengthening local mechanisms requires multi-sector collaboration and the practical application of the Sufficiency Economy Philosophy to daily life as a core approach to achieving sustainability.

Keywords: Poverty; Rural Areas; Opportunities and Challenges; Late 21st Century.

บทนำ

ความยากจนเป็นมูลเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนจึงเป็นยุทธศาสตร์ชาติที่รัฐบาลให้ความสำคัญ และได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมาตรการสวัสดิการแห่งรัฐ ถือเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน ถึงแม้รัฐบาลจะทุ่มเทและมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ตลอดทั้งมีการใช้กลไกให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าไปเพื่อที่จะช่วยแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความยากจนในสังคมไทย แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากยังมีกลุ่มคนจนที่ยังไม่มีโอกาสและสิทธิที่จะเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ และสวัสดิการแห่งรัฐ แท้จริง ความยากจนในเชิงเศรษฐกิจพิจารณาที่ระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับได้ในแต่ละสังคม (Office of the National Economic and Social Development Council. 2021) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ความยากจนได้ครอบคลุมถึงมิติอื่น ๆ ที่มีใช้ตัวเงินกล่าวคือความยากจนครอบคลุมถึงการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การขาดโอกาสด้านการศึกษา การไม่มีงานทำ การใช้ซึ่งอำนาจ ตลอดจนการตกอยู่ในความเสี่ยง และความหวาดกลัว (World Bank, 2008) จากรายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยเมื่อปี 2562 ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่า จากการขยายตัวของเศรษฐกิจและการขยายมาตรการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยของภาครัฐ เช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และโครงการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ ทำให้ในภาพรวมนั้นสถานการณ์ดีขึ้น สัดส่วนของคนจนลดลงจากร้อยละ 9.85 ในปี 2561 มาอยู่ที่ร้อยละ 6.24 หรือคิดเป็นคนจนจากจำนวน 6.7 ล้านคนมาสู่ 4.3 ล้านคน ในระดับครัวเรือน มีครัวเรือนยากจนทั้งสิ้น 1.31 ล้านครัวเรือน และลดลงเมื่อเทียบกับปี 2561 ซึ่งอยู่ที่ 1.85 ล้านครัวเรือน สรุปได้ว่า สถานการณ์ความยากจนในไทยนั้นโดยรวมดีขึ้นในปี 2562 โดยถือว่าบรรลุเป้าหมายการแก้ไขปัญหาความยากจนที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เพราะสัดส่วนคนจนปี

2562 อยู่ที่ร้อยละ 6.2 ตามที่แผนพัฒนาฯ กำหนดไว้ให้เหลือที่ร้อยละ 6.5 ทั้งนี้ แม้คนยากจนจะลดลง แต่ยังคงเฝ้าระวังและมีมาตรการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เพราะยังพบว่าอัตราการพึ่งพิงคนจนสูงถึงร้อยละ 98.6 หรือวัยแรงงานในครัวเรือนยากจน 1 คน ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูเด็กและผู้สูงอายุ 4 คนเท่ากัน มากกว่าอัตราการพึ่งพิงของคนไม่จนเกือบเท่าตัว และเมื่อแยกตามช่วงวัยก็พบว่าเด็กและเยาวชนมีปัญหาความยากจนสูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุและวัยแรงงาน ทั้งยังมีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา การอุปโภคบริโภค และสวัสดิการต่างๆ ที่ทำให้กลุ่มคนยากจนเหล่านี้อยู่ในสถานะหรือความเป็นอยู่ของตัวเองได้อย่างยากลำบาก ซึ่งเป็นปัญหาที่ภาครัฐต้องเร่งแก้ไขและให้ความสำคัญต่อไป (Watsamon Singhakomol, 2019)

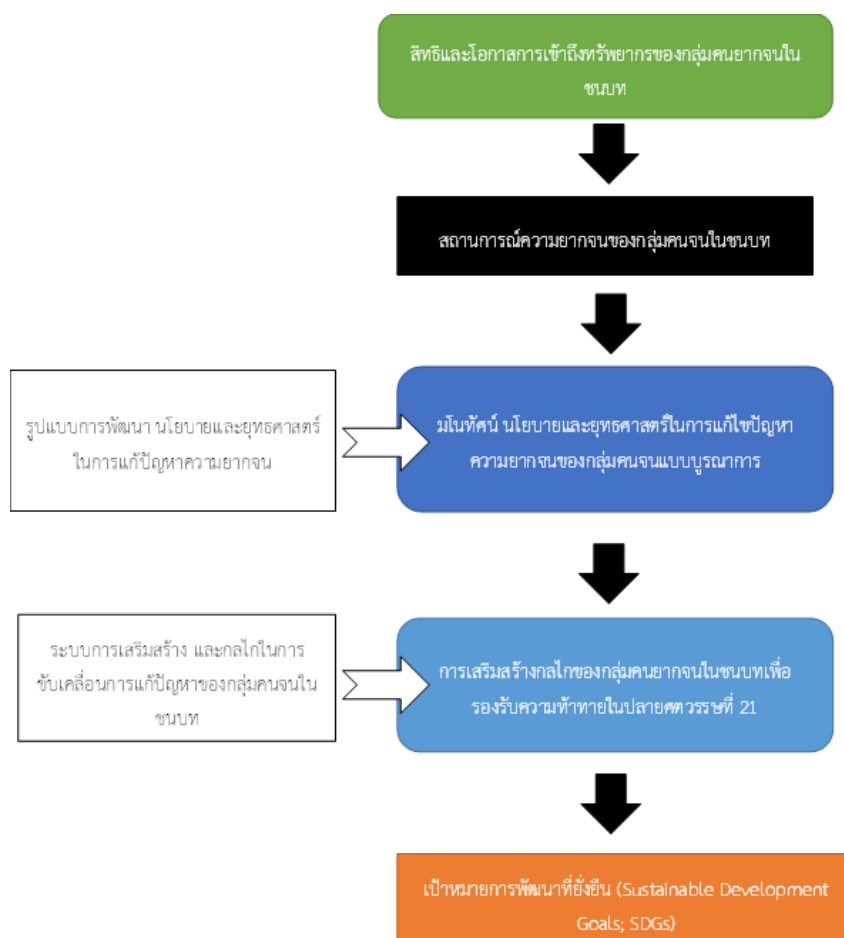
เมื่อกล่าวถึง "ความยากจน" โดยทั่วไปจะหมายถึงความยากจนด้านตัวเงิน (Monetary Poverty) หรือผู้ที่มียาได้น้อยกว่าเส้นความยากจน ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ (2558) ระบุว่า มีผู้คนมากกว่า 800 ล้านคนทั่วโลกที่ต้องใช้ชีวิตด้วยเงินจำนวนน้อยกว่า 1.25 ดอลลาร์ต่อวัน (หรือราว 40 บาท) สำหรับประเทศไทย รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยปี 2561 โดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่า ในปี 2531 เส้นความยากจนของไทยอยู่ที่ 879 บาทต่อคนต่อเดือน ปี 2541 ขยับขึ้นมาที่ 1,533 บาทต่อคนต่อเดือน ปี 2551 ขยับขึ้นมาที่ 2,172 บาทต่อคนต่อเดือน และล่าสุด ปี 2561 เส้นความยากจนอยู่ที่ 2,710 บาทต่อคนต่อเดือน นั้นหมายความว่าคนไทยที่ยากจนในปัจจุบันคือผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า 2,710 บาทต่อเดือน หรือเฉลี่ยมีรายได้ไม่เกินวันละ 90.3 บาท สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือสภาพัฒน์ เผยแพร่รายงาน “ดัชนีความก้าวหน้าของคน” ดัชนีดังกล่าวพัฒนาขึ้นโดย UNDP จัดทำเป็นครั้งที่ 5 ของประเทศไทย เผย 5 จังหวัดที่ยากจนที่สุดในไทย ซึ่งผลสรุปรายงานดัชนีความก้าวหน้าของคนด้านรายได้ พบว่า จังหวัดที่มีรายได้ล้าหลังหรือเป็นจังหวัดที่มีคนจนมากที่สุดคือ แม่ฮ่องสอน เพราะเป็นจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่ำที่สุด 8,821 บาทต่อเดือน ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนกรุงเทพถึง 5.6 เท่า มีสัดส่วนประชากรยากจนสูงสุดของประเทศ คือ 65.2% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด อีกทั้งเป็นจังหวัดที่มีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศด้วย ส่วนจังหวัดที่รองลงมา 4 จังหวัด คือ อำนาจเจริญ, กาฬสินธุ์, สกลนคร และปัตตานี ส่วนภาคกลางจังหวัดที่จนที่สุด คือ จังหวัดชัยนาท

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความยากจน เป็นปัญหาของสังคมไทยที่มีมาช้านานมากกว่า 40 ปี คนจนในนี้หมายถึง คนที่มีรายได้ที่มีไม่เพียงพอต่อการยังชีพขั้นพื้นฐานในสังคม ซึ่งมีประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรในประเทศทั้งหมดหรือประมาณ 18 ล้านคนของประชากรทั้งหมด กล่าวได้ว่าปัญหาความยากจนในสังคมไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานาน และมีแนวโน้มที่จะทวีคูณความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะความแตกต่างกันของภาวะเศรษฐกิจของคนจน คนรวย และคนชั้นกลางที่นับวันจะยิ่งมีมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของประชากรที่จัดอยู่ในกลุ่มของคนยากจน และส่งผลเสียหายต่อประเทศชาติในท้ายที่สุด ซึ่งการแก้ปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกคนในสังคมต้องให้ความร่วมมือกัน เพื่อท้ายที่สุดแล้วผลประโยชน์จะตกสู่ประชาชนทุกคนภายในประเทศชาติในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสิทธิ และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท
2. เพื่อพัฒนามโนทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ
3. เพื่อเสริมสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้การวิจัยพื้นฐาน (Basic research) และการวิจัยเชิงพัฒนา (Developmental research) ในเรื่องสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท การพัฒนามโนทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ และการเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 โดยมีวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท โดยใช้วิธีการศึกษา ดังนี้

1) การศึกษาสำรวจข้อมูลจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท และการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประชุมกลุ่ม

2) การสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ในชุมชนเป้าหมายที่มีฐานะยากจนที่ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) การสรุปรายงานการประเมินสถานการณ์ความยากจนของกลุ่มคนจนในชนบท ของชุมชนเป้าหมาย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. การพัฒนานวัตกรรม นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ โดยใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1) การจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละภาคในพื้นที่ที่ศึกษา แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน

2) การสรุปรายงานนวัตกรรม นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ ของชุมชนเป้าหมาย ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. การเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 โดยใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1) การจัดกิจกรรมในการพัฒนาระบบการเสริมสร้างและกลไกในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนจนในชนบท ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีการกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การออกแบบโครงการให้เหมาะสมกับรายบุคคลหรือแต่ละหมู่บ้าน โดยทำการวิเคราะห์ระดับครอบครัวหลังจากนั้น จึงทำการคัดเลือกบุคคลหรือครัวเรือนที่มีความต้องการดำเนินการวางแผนในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการจัดส่งบุคลากรที่มีประสบการณ์เข้าตรวจสอบและให้คำแนะนำ เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยได้จัดสรรกองทุนช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคลและหมู่บ้าน

(2) การประเมินผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีคณะกรรมการของหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นร่วมตรวจสอบการดำเนินงานร่วมกับคณะผู้วิจัย

(3) การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการเกิดความตื่นตัวในปัญหาความยากจนและร่วมแก้ไข เช่น การยกย่องคนจนที่สามารถสู้จนประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวเองผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนยากจน

(4) การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการจับคู่เครือข่ายกับบุคคลหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างเวทีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

2) การสรุปรายงานเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 ของชุมชนเป้าหมาย จำนวน 1 ชาติ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ในชุมชนเป้าหมายที่มีฐานะยากจนในพื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ บ้านแม่หาด ต.แม่สวด อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน เพื่อการศึกษาสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ และโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มประชากร

การจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละภาคในพื้นที่ที่ศึกษา แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงสร้างการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ สำหรับการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเน้นวิธีการแสวงหาความรู้จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา การเพื่อเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ในชุมชนเป้าหมายที่ยากจนที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากแนวคิด หลักการ ความเป็นมา เพื่อศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท

2) การจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย

ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline) และการจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ในชุมชนเป้าหมายที่ยากจนที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยลงพื้นที่ด้วยตัวเอง

2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ลึก (In-depth Interviews) ประชาชนชุมชนเป้าหมายที่ยากจนที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากแนวคิด หลักการ ความเป็นมา เพื่อศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท

3) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ความเป็นมาและนำมาวิเคราะห์สิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท

4) การจัดประชุมเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ กับกลุ่มประชากรเป้าหมาย และการจัดกิจกรรมในการพัฒนาระบบการเสริมสร้างและกลไกในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาของกลุ่มคนจนในชนบท

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท

การศึกษานี้เน้นที่การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่บ้านแม่หาด ตำบลแม่สวด อำเภอสะเมิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมกลุ่มเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท ผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ดังกล่าวมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านการถือครองที่ดิน การเข้าถึงแหล่งน้ำ การศึกษา และการบริการสาธารณสุข ดังนั้น การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่นี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตชาวบ้านในพื้นที่ จากการศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลแม่สวด ยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งน้ำที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง แม้ว่าจะมีโครงการของรัฐในการสร้างบ่อเก็บน้ำ แต่ชาวบ้านบางกลุ่มยังขาดความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเข้าถึงบริการสุขภาพยังเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากพื้นที่ห่างไกลจากโรงพยาบาล ส่งผลให้

ชาวบ้านต้องเดินทางไกลเพื่อรับการรักษา โครงการที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ใกล้เคียงเช่น โครงการธนาคารน้ำใต้ดินที่นำมาใช้ในหมู่บ้านใกล้เคียงสามารถเป็นตัวอย่างในการนำมาปรับใช้ในพื้นที่วิจัยนี้เพื่อแก้ไขปัญหาได้

ดังนั้น จากการศึกษาสิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบทกรณีศึกษาชุมชนบ้านแม่หาด ได้พบว่ามีปัจจัยหลายประการ ดังนี้

1. การเป็นเจ้าของสิทธิในที่ดิน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยไม่มีเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดิน เนื่องจากพื้นที่เป็นป่าสงวน ทำให้ไม่สามารถขอเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายได้ ส่งผลให้การพัฒนาและการสร้างรายได้ถูกจำกัด บางกลุ่มยังเผชิญกับการถูกไล่ที่จากเจ้าหน้าที่รัฐ

2. การเข้าถึงแหล่งน้ำ สภาพพื้นที่ภูเขาทำให้การจัดหาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตรเป็นเรื่องยาก ในช่วงฤดูแล้ง ชาวบ้านประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ซึ่งกระทบต่อการเพาะปลูกและการดำรงชีวิต แม้จะมีความพยายามในการสร้างระบบประปาภูเขา แต่ยังคงขาดงบประมาณและทรัพยากรในการจัดการ

3. การศึกษาและบริการทางสังคม โรงเรียนในพื้นที่มีเฉพาะระดับประถมศึกษา การเข้าถึงการศึกษาระดับสูงกว่านั้นมีข้อจำกัด เนื่องจากโรงเรียนมัธยมอยู่ไกลและการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้เด็กนักเรียนต้องเผชิญความลำบากในการเดินทาง นอกจากนี้ยังขาดแคลนครูและอุปกรณ์การเรียนการสอน

4. บริการสุขภาพ พื้นที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลและสถานพยาบาล ระยะทางและสภาพเส้นทางที่ทุรกันดารทำให้การเข้ารับบริการสาธารณสุขยากลำบาก ศูนย์สุขภาพในพื้นที่ยังขาดแคลนบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์ ไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้เพียงพอ

กลุ่มคนยากจนในชุมชนบ้านแม่หาดประสบปัญหาในการเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดิน การจัดหาแหล่งน้ำ บริการสาธารณสุข และการส่งเสริมการศึกษาอย่างเท่าเทียม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความยากจนในพื้นที่ชนบทนี้

2. มโนทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ

จากการประชุมระดมความคิด เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2566 มีการจัดประชุมสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนยากจน มีผลสรุป ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาความยากจน ในพื้นที่ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายด้าน

1.1 ด้านเศรษฐกิจ พึ่งพาเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม รายได้ไม่แน่นอนและต่ำ ขาดโอกาสในการทำงานและการตลาด

1.2 ด้านสังคมและการศึกษา การเข้าถึงการศึกษาและบริการสาธารณสุขยากลำบาก ขาดแคลนบุคลากรครูและอุปกรณ์การศึกษา

1.3 ด้านสุขภาพ การเข้าถึงบริการสุขภาพจำกัด ขาดบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์ การเดินทางไปรับบริการยากลำบาก

1.4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ขาดแคลนถนน คมนาคม ไฟฟ้า และน้ำประปา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.5 ด้านสิ่งแวดล้อม การตัดไม้ทำลายป่าและการจัดการน้ำที่ยั่งยืน ส่งผลกระทบต่อ
การเกษตร

2. การกำหนดเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย เป้าหมายหลัก ลดความยากจนและเพิ่มโอกาสในการ
พัฒนาทุกด้าน กลุ่มเป้าหมาย หมู่บ้านแม่หาด ซึ่งต้องการการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

3. การพัฒนานโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนี้

3.1 นโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะ เพิ่มการเข้าถึงการศึกษา ฝึกทักษะอาชีพ
ที่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน เช่น การศึกษาแบบสองภาษา

3.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจและการเกษตร ส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน สนับสนุนทางการเงิน
ให้เกษตรกร เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์

3.3 นโยบายด้านสาธารณสุข ขยายบริการสุขภาพในพื้นที่ห่างไกล จัดการตรวจสุขภาพ
และฉีดวัคซีนประจำปี

3.4 นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนถนน คมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา และการ
สื่อสาร เพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิต

3.5 นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อนุรักษ์ป่าไม้
และจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนายุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา จัดการศึกษาแบบสองภาษา ฝึกทักษะอาชีพ ส่งเสริมการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2 ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและการเกษตร ส่งเสริมเกษตรยั่งยืน สนับสนุนด้านการเงิน
สร้างเครือข่ายตลาด

4.3 ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข ขยายบริการสุขภาพ ส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก ให้ความรู้
ด้านสุขภาพแก่ชุมชน

4.4 ยุทธศาสตร์ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนถนน คมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา และการ
สื่อสาร

4.5 ยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ป่าไม้ จัดการน้ำอย่างยั่งยืน ลดการใช้สารเคมีใน
การเกษตร

5. การบูรณาการและการเชื่อมโยง การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนา
เอกชน และชุมชน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความยากจนมีประสิทธิภาพ โดยจัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการ
ระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายระดับชาติ

6. การติดตามและประเมินผล มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมปรับปรุงนโยบาย
ตามความเหมาะสม การประเมินผลที่โปร่งใสและเป็นระบบจะช่วยให้รับมือกับปัญหาได้ทันทั่วทั้ง

การพัฒนานวัตกรรม นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการใน
หมู่บ้านแม่หาด มุ่งเน้นการลดความยากจนและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในหลายมิติ การดำเนินงานต้องม
ีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. การเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนากลไกที่ช่วยให้กลุ่มคนยากจนในชนบทสามารถรับมือกับความท้าทายใน
ปลายศตวรรษที่ 21 โดยศึกษาในพื้นที่บ้านแม่หาด ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. กระบวนการพัฒนาไกล ผู้วิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดกับผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ จากนั้นได้ออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกลไกของชุมชน โดยเน้นการขับเคลื่อน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. กระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (CMPAC Model) กระบวนการนี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก

2.1 การสร้างแรงผลักดัน (Create Motivation) กระตุ้นให้สมาชิกชุมชนตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงตนเองและชุมชน โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง ทั้งจากปัจจัยบวก (เช่น ความศรัทธาในพระราชดำริ) และปัจจัยลบ (เช่น ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม)

2.2 การปรับเปลี่ยนเรียนรู้ (Modify Learning) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยมของบุคคลและชุมชนให้สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการเรียนรู้จากภายในและภายนอกชุมชน

2.3 การวางแผนร่วมกัน (Plan Together) สมาชิกชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและทุนของชุมชน โดยยึดหลักภูมิสังคมและการมีส่วนร่วม เน้นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง

2.4 การประยุกต์ปฏิบัติจริง (Applied Implementation) นำแผนที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติจริง เริ่มจากกิจกรรมเล็กๆ และขยายผลไปยังระดับที่กว้างขึ้น เน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน

2.5 การปรับเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Change for Sustainable Development) ทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

3. กิจกรรมเสริมสร้างกลไกชุมชน ดังนี้

3.1 การอบรมการขายของออนไลน์ เพื่อเพิ่มรายได้และพัฒนาทักษะทางธุรกิจให้กับชาวบ้าน สอนการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ การถ่ายภาพสินค้า และการทำการตลาดดิจิทัล

3.2 การส่งเสริมการออม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการออม และสร้างระบบการออมที่เข้าถึงง่าย

3.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ คมนาคม ปรับปรุงถนนและระบบขนส่งมวลชน โดยชุมชนร่วมมือกันซ่อมแซมและดูแล สาธารณูปโภคพื้นฐาน พัฒนาระบบน้ำประปา ไฟฟ้า และการสื่อสาร ด้วยการใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรท้องถิ่น สาธารณสุข สร้างและปรับปรุงสถานพยาบาล จัดหาบุคลากรทางการแพทย์ และส่งเสริมการดูแลสุขภาพชุมชน

3.4 การส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสาน ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองทางการตลาด

3.5 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน อบรมการแปรรูปทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม

3.6 การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ สนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน

4. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทจำเป็นต้อง

4.1 ส่งเสริมสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ที่ดินทำกิน น้ำ การศึกษา และบริการสุขภาพ

4.2 พัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการจริงของชุมชน

4.3 สร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน และประชาชน ร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนา

4.4 นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความมั่นคง และยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

การเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21 ต้องอาศัยการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการ 5 ขั้นตอนของ CMPAC Model คือ C (Create Motivation): สร้างแรงผลักดัน M (Modify Learning): ปรับเปลี่ยนเรียนรู้ P (Plan Together): วางแผนร่วมกัน A (Applied Implementation): ประยุกต์ปฏิบัติ C (Change for Sustainable Development): ปรับเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการดำเนินการตามแนวทางนี้ ชุมชนจะสามารถพัฒนาดตนเอง มีความเข้มแข็ง และพร้อมรับมือกับความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สิทธิและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มคนยากจนในชนบท

สถานการณ์ความยากจนของกลุ่มคนจนในพื้นที่ บ้านแม่หาด การเป็นเจ้าของสิทธิในที่ดิน ชาวบ้านส่วนใหญ่ถือครองสิทธิในที่ดินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย พบปัญหาการถือครองที่ดินที่ไม่ชัดเจนและขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย การเข้าถึงแหล่งน้ำ มีแหล่งน้ำจำกัดในพื้นที่ชนบท ประสบปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านต้องหาน้ำด้วยตนเอง การศึกษาและบริการทางสังคม โรงเรียนขาดโครงสร้างบริหารที่ชัดเจนและเป็นระบบ ขาดแคลนอุปกรณ์และบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนยังไม่ได้บรรจุการท่องเที่ยวงเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมเข้าในหลักสูตรสถานศึกษา บริการสุขภาพ การเข้าถึงบริการสุขภาพในพื้นที่ห่างไกลยังจำกัด ชาวบ้านต้องเดินทางไกลเพื่อรับการรักษา ขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์และอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นในการรักษา โอกาสในการพัฒนาและข้อจำกัด ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวงเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากมีวัฒนธรรมชนเผ่าที่โดดเด่นและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่สวยงาม ต้องการการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลและการร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน สอดคล้องกับ ธนพล สราญจิตร (Saranjit, T. 2019) ได้ศึกษาปัญหาความยากจนในสังคมไทย พบว่า ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่สั่งสมมานาน เป็นภาวะความขาดแคลนไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในระดับบุคคลส่งผลให้เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต รวมถึงการขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลาย ๆ ด้าน และส่งผลต่อการพัฒนาในระดับประเทศตามมาในที่สุด จากการวิเคราะห์ พบว่า ปัญหาและสาเหตุของความยากจนมาจากสาเหตุสำคัญสองประการ คือ สาเหตุจากปัจจัยภายในตัวบุคคล และสาเหตุจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล บทความนี้มุ่งนำเสนอ ความหมายของความยากจน ลักษณะของความยากจน สาเหตุของความยากจน และแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทย

2. การพัฒนานโยบาย นวัตกรรมและยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มคนจนแบบบูรณาการ

การพัฒนานโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย 1) นโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะ การศึกษาแบบสองภาษา จัดการศึกษาในรูปแบบสองภาษา เพื่อให้เด็กๆ เข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น การฝึกอบรมทักษะอาชีพ จัดฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น เกษตรกรรมที่ยั่งยืน

การทำหัตถกรรม และการใช้เทคโนโลยี ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และอบรมในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) นโยบายด้านเศรษฐกิจและการเกษตร เกษตรกรรมที่ยั่งยืน ส่งเสริมการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีและวิธีการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนด้านการเงิน จัดหาสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและการสนับสนุนทางการเงินสำหรับเกษตรกรและผู้ประกอบการในท้องถิ่น การพัฒนาตลาดและการส่งออก สร้างเครือข่ายตลาดและสนับสนุนการเข้าถึงตลาดใหญ่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ 3) นโยบายด้านสาธารณสุข ขยายบริการสาธารณสุข จัดตั้งสถานพยาบาลและคลินิกในชุมชนห่างไกล พร้อมจัดหาบุคลากรทางการแพทย์ที่เพียงพอ ส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก จัดโครงการตรวจสุขภาพประจำปีและการฉีดวัคซีนให้กับชาวบ้าน การให้ความรู้ด้านสุขภาพ จัดอบรมและให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ชาวบ้าน เพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองและการป้องกันโรค 4) นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาถนนและการขนส่ง ปรับปรุงและสร้างถนนใหม่เพื่อให้การเดินทางและการขนส่งสินค้าสะดวกยิ่งขึ้น การเข้าถึงพลังงานและน้ำประปาจัดหาและขยายการให้บริการไฟฟ้าและน้ำประปาในทุกชุมชน การพัฒนาระบบการสื่อสาร ขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารเพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงข้อมูลและโอกาสทางเศรษฐกิจ 5) นโยบายด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูป่าและอนุรักษ์ป่าไม้ ส่งเสริมการปลูกป่าและการอนุรักษ์ป่าที่มีอยู่ การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน พัฒนาและปรับปรุงระบบชลประทานเพื่อการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การลดการใช้สารเคมีในการเกษตร ส่งเสริมการใช้สารชีวภาพและวิธีการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) นโยบายด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ให้ชุมชนมีบทบาทในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนา การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐ สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินโครงการพัฒนา การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน จัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน ทั้งนี้ จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มได้มีการระดมความคิดในการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ บ้านแม่หาด ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ประกอบด้วยหลายมิติ เพื่อให้ครอบคลุมทุกด้านของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมี ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะ ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและการเกษตร ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข ยุทธศาสตร์ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ **สมพร โกมารทัต** และคณะ (Komaratat, S. 2016). ได้ทำการสำรวจสถานะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทย และทางเลือกมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และกฎหมาย” เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน พบว่าสถานะปัจจุบันของประเทศที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการขจัดความยากจนในประเด็นของความยากจนขั้นรุนแรงของประชาชนอยู่เลยเส้นความยากจนสากลที่ 1.25 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน แต่ในส่วนเกณฑ์เส้นความยากจนสากลที่ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันยังไม่พบข้อมูลที่ชัดเจน ในประเด็นที่เกี่ยวกับสัดส่วนของประชาชนที่ยากจน การคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างกรอบนโยบายเพื่อขจัดความยากจนมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการขจัดความยากจนขององค์การสหประชาชาติ เป้าประสงค์ที่สำคัญและต้องดำเนินการเป็นอันดับแรกสำหรับประเทศไทยในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป้าประสงค์ 1.3 และประเทศไทยมีความพร้อมในการบรรลุเป้าหมายที่ 1 ในทุกเป้าประสงค์เนื่องจากมีองค์ความรู้ และนโยบายมาตรการต่างๆที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์และตัวชี้วัดในเป้าหมายที่ 1 รัฐมีมาตรการเชิงนโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคมและกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2559-2564) และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และได้ผลในระดับหนึ่ง

งานวิจัยนี้มีความเชื่อมโยงกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) หลายข้อ โดยเฉพาะ การจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่ ซึ่งเน้นการลดจำนวนคนที่มีรายได้น้อยกว่า 1.25 ดอลลาร์ต่อวัน โดยในพื้นที่วิจัยพบว่ามีชาวบ้านจำนวนมากที่ยังมีรายได้ต่ำกว่าระดับที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อที่ 6 "การจัดการน้ำและสุขาภิบาล" ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดในพื้นที่ชนบท การแก้ไขปัญหาคาความขาดแคลนแหล่งน้ำในช่วงฤดูแล้งจะเป็นก้าวสำคัญในการบรรลุเป้าหมายนี้

3. การเสริมสร้างกลไกของกลุ่มคนยากจนในชนบทเพื่อรองรับความท้าทายในปลายศตวรรษที่ 21

การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างกลไกเพื่อเป็นการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนจนในชนบทในพื้นที่วิจัย บ้านแม่หาด ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดความยากจนสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการออกแบบโครงการที่มีความเหมาะสมกับบุคคลในชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจัดความยากจนของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก เรียกว่า “กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจัดความยากจนของชุมชนอย่างยั่งยืน” ในลักษณะวงจรที่ต้องอาศัยการขับเคลื่อนร่วมกัน สนับสนุนส่งเสริมกันและกัน การสร้างแรงผลักดัน แรงผลักดันเชิงบวก ความศรัทธาต่อแนวทางพระราชดำริ การได้รับแรงบันดาลใจจากบุคคลอื่น ๆ ประสบการณ์จากชุมชนต้นแบบ แรงผลักดันเชิงลบ ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และภัยธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนเรียนรู้ ระดับปัจเจกชน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค ค่านิยมวิถีคิด แนวทางการประกอบอาชีพ ระดับชุมชน ทบทวนระบบคุณค่าชีวิต ทิศทางพัฒนาชุมชน กระแสนิยมและระบบวัฒนธรรมชุมชน การร่วมกันจัดทำแผนชุมชน หลักภูมิสังคม คำนึงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่มีอยู่ในชุมชน หลักดำเนินการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน การจัดทำแผนชุมชนแบบบูรณาการ การมีคณเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การนำไปประยุกต์ขับเคลื่อนการปฏิบัติอย่างจริงจัง การปฏิบัติเชิงลึก การปฏิบัติได้จริง จัดกิจกรรมนาร่อง ใช้พลังกลุ่มในชุมชนสนับสนุน การปฏิบัติเชิงกว้าง การติดตามผลการขับเคลื่อน การประเมินสัมฤทธิ์ผล การสร้างเครือข่ายและขยายผล การปรับเปลี่ยนวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วิถีชีวิตของปัจเจกชน กรอบชีวิตประจำวัน ชีวิตทางสายกลาง ค่านิยมแห่งความเป็นไทย วิถีทางของชุมชน กรอบวัฒนธรรมชุมชน ระบบการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักธรรมของทุกศาสนา วาระแห่งชาติ สอดคล้องกับ **นาถอนงค์ นามบุตตี** (Nambuddee, N. 2015) งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยเน้นค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยเน้นค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทางกลุ่มฯ ส่วนใหญ่ได้นำแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มมากที่สุด คือ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ และเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น ภายใต้แนวความคิดหลักความพอประมาณ การมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่วนการศึกษากลยุทธ์การตลาดของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี 1) กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มฯ จะเน้นในเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ 2) กลยุทธ์ด้านราคากลุ่มฯ จะใช้วิธีการตั้งราคาโดยดูจากคุณภาพของสินค้าเป็นหลัก 3) กลยุทธ์ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย กลุ่มฯ จะใช้การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์เพื่อสั่งซื้อสินค้าและขายตามงานแสดงสินค้า (OTOP) หรือส่งสินค้าไปขายตามร้านค้าทั่วไป 4) กลยุทธ์การตลาดในทุก ๆ กลุ่มฯ จะใช้วิธีการโฆษณาแบบปากต่อปาก เนื่องจากการขาดงบประมาณในการโฆษณา 4. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน 1) กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ จะเน้นการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด 2) กลยุทธ์ด้านราคา การตั้งราคาไม่เอาเปรียบผู้บริโภค 3) กลยุทธ์

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย คือ เน้นการให้ราคาที่เหมาะสมกับผู้จำหน่ายวัตถุดิบ และ 4) กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาด คือ เน้นการบอกประโยชน์ที่สำคัญเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ มากกว่าการโฆษณาเกินจริง ทำให้สินค้าดูไม่มีราคาในสายตาของผู้บริโภค สอดคล้องกับ **กฤษฎากรณ์ ยุงทอง** (Yungthong, K. 2012) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลนาจั่ว อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ : กรณีศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลนาจั่ว” พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลนาจั่วอยู่ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และ เมื่อพิจารณาในองค์ประกอบแต่ละด้านพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังนี้ พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและประชาชนที่เข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมต่างๆของเทศบาลตำบลนาจั่ว โดยที่ประชาชนได้เสนอความต้องการของชุมชนให้ได้รับการบรรจุในโครงการหรือกิจกรรมของเทศบาลตำบลนาจั่วเพื่อนำมา เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาในปีถัดไป ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การพัฒนาชุมชนมิติใหม่ควรให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเรียกว่าเป็น “การจัดการความรู้แบบชาวบ้าน” โดยภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการกำหนดนโยบายที่เป็นการเสริมสร้างพลังให้ชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเอง กำหนดและตัดสินใจเลือกอนาคตของตัวเอง ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาที่มีอยู่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในชุมชน จนนำไปสู่การลดการพึ่งพาจากภายนอก

2) การดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาชุมชน ภาครัฐไม่ควรกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชนที่ใช้ได้ครอบคลุมทั่วประเทศ เพราะชุมชนแต่ละแห่งมีทุนทางสังคม ค่านิยม และจารีตที่แตกต่างกันดังนั้นการกำหนดนโยบายต่างๆ ภาครัฐจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนในการรับรู้และเรียนรู้

3) ส่งเสริมเครือข่ายทางสังคมเป็นทุนทางสังคมที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น ภาครัฐควรกำหนดนโยบายเครือข่ายการพัฒนาของชุมชน โดยนำแนวคิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดจริงทั้งภายในองค์กรชุมชนและระหว่างชุมชน เพราะเครือข่ายการเรียนรู้เป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล และชุมชน

4) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกภาคส่วนเห็นคุณค่า มีความรู้ความเข้าใจ และรักษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ เพราะการมีทุนทางสังคมที่ดีย่อมขับเคลื่อนให้สังคมพัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1) ชุมชนต้องดำรงทุนทางสังคมภายในองค์กรชุมชนให้ยังคงอยู่และมีความยั่งยืน โดยอาจจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมประสาน การช่วยเหลือเกื้อกูล ความไว้วางใจ ความผูกพัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคมเพราะการมีทุนทางสังคมเสมือนเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกให้การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ

2) ชุมชนควรพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสมาชิก นอกจากกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินอยู่แล้ว ชุมชนควรกระตุ้นความคิดของสมาชิก สร้างกิจกรรม

ที่เกิดการเรียนรู้มากขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน และสร้างความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายที่หลากหลาย เพื่อจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของสมาชิกและชุมชน

3) ชุมชนควรส่งเสริมให้การจัดเวทีระดมความคิดเห็นหรือเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ สม่่าเสมอเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน การจัดกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมในระดับบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลรองรับสำหรับการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรพื้นฐาน ซึ่งมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศ

2) ควรศึกษาการพัฒนานวัตกรรมของการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งของ ชุมชน

3) ควรศึกษาโดยการเปรียบเทียบผลสมฤทธิ์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับการ สร้างความรู้และการแบ่งปันความรู้ในองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

References

- Komaratat, S. (2016). The relationship between the use of foreign language learning strategies and academic achievement. *Panyapiwat Journal*, 8(Special Edition, August), 186–197.
- Nambuddee, N. (2015). The future of dietary supplements and marketing strategy adaptation in Thailand. *Journal of Social Sciences*, 18, 353–374.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *Report on the analysis of the poverty and inequality situation in Thailand 2021*. Bangkok: NESDC.
- Saranjit, T. (2019). *Strategies for solving poverty based on the King's philosophy* [Research report]. Research Institute, Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University.
- Singhakomol, W. (2019). *Analysis of the poverty situation in Thailand in 2019*. [Online]. Available at <https://thestandard.co/poverty-and-inequality-2020/> (Accessed on October 17, 2022).
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our common future*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Yungthong, K. (2012). *Public participation in the development plan of Nangua Sub-district Municipality, Mueang District, Phetchabun Province*. [Unpublished master's thesis]. [University name, if known].

